

toplantılar Mekke, Karaçi, Bağdat, Amman ve Mogadişu'da tekrar edildi.

1933 yılında Kudüs'te Mescid-i Ak-sâ adıyla bir İslâm üniversitesi kurma çalışmaları başlatıldı; bu amaçla birçok Arap ve İslâm başşehir ziyaret edilerek bağışlar toplandı. Bu sırada yahudiler büyük paralar karşılığında Kudüs ve civarında araziler satın alıyorlardı. Müftü Emîn el-Hüseynî, bu arazi komisyoncuları ile mücadele edebilmek için "emir bi'l-ma'rûf" cemiyetleri kurdu. Yahudilere toprak satanlara karşı amansız bir mücadele başlatıldı; Filistin'in her tarafına vâizler gönderilerek bu kişilerin dinen günahkâr sayılacağı üzerinde duruldu. Toplanan paralarla araziler alındı ve tekrar yahudilere satılmaması için vakıflara bağlandı. Emîn el-Hüseynî, 1935'te kuzeni Cemal'in başkanlığında bir Filistin Arap partisinin kurulmasına yardım etti.

Abdülkâdir el-Hüseynî başkanlığında kurulan "mukaddes cihad askerî birliği" İngilizler'e karşı yapılan protesto hareketinin (19 Nisan 1936) mesuliyetini yükledi. Protesto hareketinden sonra Kudüs'te Filistin'deki bütün siyasî grupların katıldığı bir toplantıda, yahudi amaçlarının gerçekleşmesini sağlayan Balfour planının kaldırılmasını, Arap ve yahudilerden meydana gelen bir Filistin hükümetinin oluşturulmasını isteyen el-Lecnetü'l-Arabiyyetü'l-ulyâ li-Filistin kuruldu (25 Nisan 1936). Konsey başkanlığına getirilen Emîn el-Hüseynî, İngiltere'den gelen Lord Peel başkanlığındaki heyetin 7 Temmuz 1937'de kararlaştırdığı Filistin'i taksim planını reddetti. Emîn el-Hüseynî, 29 Temmuz 1937'de el-Meclisü'l-İslâmî el-a'lâ başkanlığından alındı. Hemen arkasından tutuklanmak istenince Lübnan'a kaçtı. Lübnan'dan Irak'a, oradan da İran'a geçti.

1937-1941 yılları arasında Irak, Türkiye, Bulgaristan, İtalya ve Almanya gibi ülkeleri dolaşarak Filistin Arap heyeti adına destek toplama çalışmalarını sürdürdü. 1941'de, savaşı kazanacaklarına inandığı İtilâf devletlerinden Arap davasına destek sağlamak için Berlin'e gitti. Mayıs 1945'e kadar burada kalan Emîn el-Hüseynî, yayımladığı bildirilerle Araplar'ı yahudi ve İngilizler'e karşı ayaklanmaya çağırırdı. Almanya'da kaldığı sürece bir müslüman olarak nasyonal sosyalizme en ufak bir sempati duymadı. Naziler'in işgal ettiği ülkelerden Filistin'e

yahudi göçünü engellemeye çalıştı. Almanlar da İngiliz idaresi altındaki müslüman cemaatleri etkilemek ve onları İngilizler'e karşı kıskırtarak Süveyş Kanalı'nı ele geçirmek için Emîn el-Hüseynî'yi desteklediler. Savaşın sonucu belli olmaya başlayınca Fransa'ya kaçtı. Ancak Fransızlar tarafından tutuklanarak Paris'te bir yıl boyunca göz hapsinde kaldı. Bu sırada İngiltere, Yugoslavya ve Amerika, Emîn el-Hüseynî'nin savaş suçlusu olarak yargılanması için teslim edilmesini istedilerse de Fransa onu vermeyi reddetti. Emîn el-Hüseynî sonunda Mısır'a kaçmayı başardı (1946).

11 Haziran 1946'da Kahire'de Arap Birliği'nin kararıyla kurulan el-Hey'etü'l-Arabiyyetü'l-ulyâ li-Filistin'e başkanlık eden Emîn el-Hüseynî kısa zamanda Kudüs, Şam, Beyrut, Bağdat ve Karaçi'de bu teşkilâta bağlı bürolar açtı. Ayrıca yine aynı teşkilâta bağlı olarak Asya, Avrupa, Afrika ve Amerika'da temsilcilikler kuruldu. Birleşmiş Milletler teşkilâtının 29 Kasım 1947 tarihinde benimsediği Filistin taksim planı engellenmeye başlandı. Emîn el-Hüseynî, bütün bu teşkilâtların masraflarını karşılamak üzere Beytülmal el-Arabî adıyla bilinen bağımsız bir fon oluşturdu.

1948'de Filistin toprakları üzerinde İsrail Devleti'nin kurulmasından sonra 1 Aralık 1948 tarihinde Gazze'de toplanan I. Filistin Halk Meclisi'ne başkanlık eden Emîn el-Hüseynî, işgal altındaki toprakların kurtarılması ve yahudilere karşı mücadelenin yürütülmesi amacıyla Genel Filistin hükümetinin kurulduğunu ilân etti. Merkezi Kahire'de bulunan bu hükümetin faaliyetleri kısa bir süre sonra Mısır hükümeti tarafından engellendi. Emîn el-Hüseynî, 1951'de kırk beş İslâm ülkesinin katılmasıyla Karaçi'de toplanan Dünya İslâm Kongresi'ne başkan seçildi. 1955 yılında Endonezya'da toplanan Bandung Konferansı'na başkanlık ettiği bir heyetle Filistin adına katıldı. Kahire'den sonra faaliyet merkezini 1959'da Beyrut'a taşıyan Emîn el-Hüseynî siyasî çalışmalarını burada sürdürdü. 1962 yılı Mayıs'ında otuz yedi İslâm ülkesinin iştirakiyle Bağdat'ta toplanan Dünya İslâm Kongresi'ne başkanlık etti. Yine aynı yıl Mekke'de kurulan Râbitatü'l-âlemi'l-İslâmî teşkilâtına kurucu üye olarak katıldı. 1967'de otuz yıldan beri ayrıldığı Kudüs'e döndü. İsrail ile doğrudan görüşmelerin uygun olmayaca-

ğını, bu toprakların Filistin'e ait olduğunu ve geri alınması için gerekirse harp edilmesi fikrini hayatı boyunca taşıdı. 4 Temmuz 1974 tarihinde Beyrut'ta vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

Emîn el-Hüseynî, *Haşkânî 'an kazıyyeti Filistin*, Kahire 1959; İsmâ es-Sifri, *Filistin beyne'l-intidâb ve's-şihveyniyye*, Yala 1937; Muhammed İzzet Derveze, *el-Hareketü'l-Arabiyyetü'l-hadişe*, Sayda 1950; Subhî Yâsin, *es-Şevretü'l-Arabiyyetü'l-kubrâ* (1936-1939), Kahire 1959; Ahmed Sâmih el-Hâlidî, *Ehlü'l-ilm beyne Mısır ve Filistin*, Kudüs, ts.; Abdülvehhâb el-Keyyâlî, *Târîhu Filistin el-hadîs*, Beyrut 1970; Kâmil Mahmûd Hille, *Filistin ve'l-intidâbü'l-Birîtanî* (1922-1939), Beyrut 1970; D. Lapierre — L. Colins, *Kudüs Ey Kudüs* (trc. Aydın Emeç), İstanbul 1973, s. 71-78; Ebû Bekir el-Kâdirî, *Ricâ-lün 'areftühüm*, Dârülbeyzâ 1403/1983, s. 309-320; Mustafa Murâd ed-Debbâğ, *Bilâdünâ Filistin*, Amman 1983, XI, 400-417; Fethi Yeken, *el-Mevsû'atü'l-harekiyye*, Amman 1983, I, 26-32; Avnî Cedû' el-Ubeydî, *Şafahât min hayâti el-Hâc Emîn el-Hüseynî*, Zerkâ 1405/1985; Beyân Nüveyhiz el-Hüt, *el-Kıyâdât ve'l-mû'es-sesâtü's-siyâsiyye ft Filistin 1917-1948*, Beyrut 1986, s. 201 vd.; Jehoshua Porath, "Al-Hajj Amin Al-Husayni, Mufti of Jerusalem", AAS, VII (1971), s. 121-156; Philip Mattar, "The Mufti of Jerusalem and the Politics of Palestine", MEJ, XLII/2 (1988), s. 227-240; *Mu.Fs.*, IV, 138-142; D. Hopwood, "Amîn al-Husaynî", *El² Suppl.* (İng.), s. 67-70.

VELİD EL-ARİD

EMİN MEHMED EFENDİ

(bk. MEHMED EMİN TOKADİ).

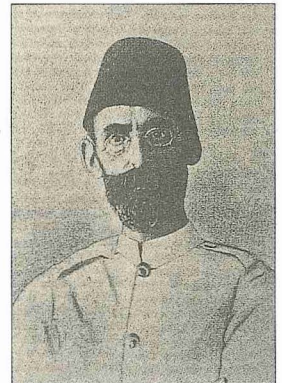
EMİN PAŞA

(1840-1892)

Alman asılı

Osmanlı devlet adamı ve âlimi.

Asıl adı Eduard Schnitzer'dir. 28 Mart 1840'ta Prusya Krallığı'nın Şilezya eyaletine bağlı Oppeln kasabasında Prusyalı bir Müsevî ailenin çocuğu olarak dün-

Emin Paşa

yaya geldi. Eyalet başşehri Breslau'da tıp öğrenimine başladı, aynı zamanda zooloji, botanik ve etnografya tahsili de yaptı. İngilizce ve Fransızca'yı öğrendi; Berlin'de öğrenimini tamamlayarak tıp doktoru oldu (1863).

Osmanlı Devleti'nde hekim olarak görev yapmak niyetiyle 1864'te Arnavutluk'a gitti. 1865'te Antivari'de liman tabibi oldu ve yüzbaşılığa terfi etti. Koleraya salgını ile mücadelede gösterdiği başarılarından dolayı Arnavutluk genel valisi İsmail Hakkı Paşa tarafından taltif edilerek binbaşılığa yükseltildi. Arnavutça, Türkçe, Sırpça - Hırvatça, Grekçe ve İtalyanca öğrendi.

Daha sonra Müslümanlığı kabul edip Mehmed Emin adını alan Schnitzer, 1869'da Osmanlı istihbaratının hizmetine girdi ve birçok isyanın bastırılmasında önemli rol oynadı. Arnavutluk Valisi İsmail Hakkı Paşa'nın tercümanı ve özel doktoru oldu. İsmail Hakkı Paşa azledilip Trabzon'a sürüldüğünde Mehmed Emin de onunla birlikte gitti ve orada muayenehane açtı. Hayrullah Hekim takma adıyla Trabzon'da ün saldı. İstanbul'a yaptığı çeşitli seyahatler sonucunda, 1872'de İsmail Hakkı Paşa hakkındaki sürgün emrinin kaldırılmasını sağladı. İsmail Hakkı Paşa Yanya'ya vali tayin edilince Emin Efendi de vilâyet hekimbaşılığına ve vali müşavirliğine getirildi. 1873'te İsmail Hakkı Paşa'nın vefatından sonra önce İstanbul'a, ardından kısa bir süre için Almanya'ya ve 1875'te Mısır'a gitti; Sudan eyaletinin başşehri Hartum'da özel muayenehane açtı.

1876'da Osmanlı Devleti'nin güney ucu Hattıistivâ vilâyetine giden Emin Efendi, İngiliz Gordon Paşa'nın valilik yaptığı Lado şehrinde vilâyet hekimbaşılığına getirildi. Vilâyetin sağlık işlerini ıslah etti, zooloji ve botanikle de uğraşarak bulduğu yüzlerce hayvan ve bitki türünün tanımlarını yapıp dünya ilim çevrelerinde ün kazandı. 1878'de Sudan genel valiliğine tayin edilen Gordon Paşa'nın halefi İbrahim Fevzi Bey'in yerine Hattıistivâ valisi oldu. Aynı zamanda mirilivâliğe terfi etti. Emin Bey vali olarak da büyük işler başardı. Vilâyette ticaret ve ziraatı geliştirdi, Kahire ve Hartum'dan gelen yardımlarla dengelenen ve 750.000 frank açık veren vilâyet bütçesini ıslah etti. Vilâyetin topraklarını güneye doğru genişleterek buralardaki üs sayısını sekizden elliye çıkardı; ayrıca Afrikalı

yerli hükümdarlarla himaye antlaşmaları imzaladı.

Emin Bey'i sevmeyen Gordon Paşa onun üs kurmasını yasakladı; faaliyetlerini gizlice yürüttüğünü öğrenince de kendisini hiçbir önemi olmayan Sevâkin valiliğine tayin etti. Fakat Emin Bey vilâyet merkezi Lado'dan ayrılmadan Gordon Paşa hastalandı. Yerine Rauf Paşa Sudan valisi oldu ve Emin Bey'in Sevâkin'e tayinini iptal etti. Böylece Hattıistivâ valiliğinde kalan Emin Bey, siyasi ve ilmî faaliyetlerini sürdürme imkânına tekrar kavuşmuş oldu.

1881 yılında Sudan'ın kuzeyinde Mehdiilik iddiasıyla baş kaldıran Muhammed Ahmed adlı bir derviş, kısa sürede büyük ordular teşkil edip birbiri ardı sıra Sudan'ın bütün diğer vilâyetlerini ele geçirdi. En güneydeki Hattıistivâ Emin Bey'in siyaseti sayesinde yıllarca dayanabildi. Fakat Mısır ile bağlantısı kesilen Emin Bey, 1885'in Mayıs ayında hükümet merkezini vilâyetin güneyindeki Vadelay kasabasına nakletmek zorunda kaldı. Orada iken, Mart 1886'da kendisine ulaşan 27 Mayıs 1885 tarihli فرمانla paşalığa terfi ettirildi; aynı zamanda Hattıistivâ'yı terketmesi ve istediği gibi davranması haberi geldi. Aslında vilâyeti terketmek istemeyen Emin Paşa, ancak, 1887 başlarında bir garnizonu bulunmayan Lado'yu tamamen terketmek zorunda kaldı. 1886'dan itibaren geçici olarak 1887'de de daha uzunca bir süre Albert gölünün doğu sahilinde bulunan Kibiro'da oturdu. Bu sırada Edinburg Coğrafya Cemiyeti'nin teşebbüsüyle, İskoçyalı sermayedarlardan oluşan bir şirketin, görünüşte Emin Paşa'nın yardımına gitmek, fakat gerçekte Hattıistivâ vilâyetini İngiltere'ye dahil etmek ve Emin Paşa'nın biriktirdiği fildişi ve diğer koleksiyonları şirkete kazandırmak maksadıyla hazırladığı bir sefer heyetinin Stanley'in idaresinde yola çıktığı haberi geldi. Gezinin başlıca destekçisi olan British East African Company'nin yaptığı istihbarata göre Emin Paşa'nın stoklarında 100.000 sterlin değerinde 75.000 kilo fildişi bulunuyordu. Vilâyetin diğer zenginlikleri bu rakama dahil olmayıp gezi için yapılan masraf ise 20.000 sterlindi.

Maceraperest İngiliz Stanley'in üstlendiği görevlerden biri de Belçika sömürgesi Kongo'nun topraklarını genişletmekti. Belçika Kralı II. Leopold Stanley'i des-

teklıyor ve onun vasıtasıyla Emin Paşa'nın zengin vilâyetine sahip olmayı planlıyordu. Stanley'in kurtarma ekibi Hattıistivâ'nın güneybatı ucunda Kavallı kasabasına vardığı zamañ 500'den fazla adamını kaybetmiş, geri kalanlar da kurtarılmaya muhtaç duruma gelmişti. 29 Nisan 1888 günü Emin Paşa Osmanlı genel valisi sıfatıyla askerî merasimle Stanley heyetini karşıladı. Stanley'in, Hattıistivâ'yı II. Leopold'un Kongo Devleti'ne ilhak ederek memleketi kralın valisi sıfatıyla idare etmesi teklifini reddetti. Stanley'in Mısır hidivliğinden Emin Paşa'ya getirdiği emirde Stanley ile birlikte doğu sahiline doğru çekilmesi isteniyordu. Emin Paşa bu emri subaylarına tebliğ edince subaylar isyan ederek paşayı Dûfile'de esir aldılar (Ağustos - Kasım 1888).

Emin Paşa, Mısır hidivliğinden artık hiçbir şekilde destek görmeyeceğini andıktan sonra 17 Şubat 1889'da Stanley ile birlikte gitmeye karar verdi. Albert gölünün batı sahilinde birleşen iki heyet Aralık 1889'da Sahil'e (Bagamoyo) vardı. Alman sömürgesi toprağında devlet komiseri von Wissmann tarafından merasimle karşılandılar. Wissmann, Emin Paşa'ya kayserin bir mesajını ve Prusya kraliyet madalyasını takdim etti. Bu tarihten itibaren Alman Hariciye Nezâreti hizmetine giren Emin Paşa Alman sömürgesinin genişletilmesinde büyük rol oynadı. 26 Nisan 1890'da iki subay ve birtakım askerle birlikte Victoria gölünün güneyindeki memleketlere Almanya adına el koymak üzere harekete geçen Emin Paşa burada pek çok yeri Alman sömürgesine kazandırdı. Ayrıca zencî esaretinin yasaklanması hususunda da büyük gayret sarfetti.

Emin Paşa, mücadele ettiği Arap esir tacirleri tarafından 23 Ekim 1892'de Kongo'da Arap ticaret üssü Kinena'da öldürüldü. Samimi bir müslüman olarak Osmanlı Devleti'ne hizmet eden Emin Paşa, Mısır hizmetinde kaldığı sürece de bu tavrını muhafaza etmiştir. Hattıistivâ vilâyetinde uzun süre kalması da bu yüzdendir. Emin Paşa bir fütühatçı olmaktan çok muktedir bir teşkilâtçı idi. Zencî esir ticaretine şiddetle karşı çıkmış, bu ticareti yapan Araplar'ın Afrika'dan çıkarılmasını istemiştir. İlim adamı olarak kuşlar konusuna ve etnografyaya da bir hayli hizmeti dokunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

C. Falkenhorst, *Emin Pascha: Gouverneur von Hatt el-Estiva*, Stuttgart 1890; Jephson, *Emin Pascha und die Meuterei*, Leipzig 1890; Kirchhoff, *Stanley und Emin*, Halle 1890; P. Reichard, *Dr. Emin Pascha*, Leipzig 1890; L. Slaby, *Emin Pascha, ein deutsch Forscher*, Stuttgart 1890; H. R. Boume, *The Other Side of the Emin Pascha Relief Expedition*, London 1891; M. G. Casati, *Zehn Jahre in Äquatoria und die Rückkehr mit Emin Pascha: C. C. Buchner'sche Verlagsbuchhandlung*, München 1891, I, 244-245, 270-271, 292; II, 138, 146-147, 149, 174, 291-292; F. Stuhlmann, *Dr. Emin Pascha Letzte Expedition*, Gotha 1892; a.mlf., *Mit Emin Pascha ins Herz Afrikas*, Berlin 1894; V. Hassan, *Die Wahrheit über Emin Pascha*, Berlin 1893; G. Schweitzer, *Emin Pascha, Leben und Tagebücher*, Berlin 1898; H. von Wissmann, *Meine Zweite Durchquerung Äquatorial-Afrikas*, Verlag Der Königlichen Hofbuchdruckerei Trowitzsche und Sohn, Frankfurt, ts., s. 185, 196-197; O. Rumbaur, *Stanleys sämtliche Reisen in Afrika*, s. 173, 176, 183-191, 232, 236, 274, 379; II, 421, 460, 466, 489, 496, 533, 548, 763, 765; C. Peters, *Emin Pascha Expedition*, Berlin 1910; E. W. Freissler, *Emin Pascha*, München 1925; I. R. Smith, *The Emin Pasha Relief Expedition, 1886-1890*, Oxford 1972; H. Meissner, *An den Quellen des Nils, Die Abenteuer des Emin Pascha*, Erns Klett Verlag, Stuttgart 1986, s. 13, 19, 22-27, 44-45, 72-73, 81, 94, 98-99, 104-105, 124, 129, 134, 154, 170, 211, 232; H. Ahmed Schmiede, "Hattüstüva Valisi Dr. Mehmed Emin Paşa", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, sy. 49, İstanbul 1991, s. 16-21; sy. 50 (1991), s. 30-35; A. Schaade, "Emin Paşa", *İA*, VI, 259-261; P. M. Holt, "Emin Pasha", *EP* (İng.), II, 696-697.

H. AHMED SCHMIEDE

EMİNÖNÜ

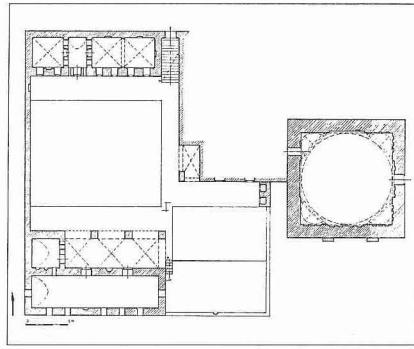
İstanbul yarımadasının doğu ucunda, eski tarihi şehrin sur içi bölümünün büyük kısmını içine alan ilçe, Galata Köprüsü'nün güneybatısındaki meydan ve çevresini kapsayan semt (bk. İSTANBUL).

EMİNÜDDİN KÜLLİYESİ

Mardin'de
Artuklu devrine ait külliye.

Mardin'in Mâristan (Mesken) mahallesinde cami, medrese, çeşme ve hamamdan oluşan külliye halk arasında Mâristan adıyla da anılır. Anadolu'da külliye şeklinde inşa edilen ilk yapı toplulukları arasında yer alır; aynı zamanda en erken tip medresesi ve şifâhâne örneklerindendir. Mardin Artuklu Sultanı Necmeddin İlgazi'nin (1104-1122) kardeşi Eminüddin'in başlattığı inşaat sultan tarafından tamamlanmıştır.

Külliye eğimli bir arazi üzerine kurulmuştur; geniş avluya, kuzeydeki med-

Eminüddin Külliyesi'nin planı (Altun, *Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisi'nin Gelişmesi*, plan 1)

resenin yanında bulunan basamaklı bir cümle kapısından girilir. Mâristan Çeşmesi denilen çeşme, avlunun doğusunda yer alan iki kemerli bir kısmın içindedir. Medrese üç açıklıklı bir girişten sonra batıda tek, doğuda iki bölümlü olmak üzere dikdörtgen ve çapraz tonozlarla örtülü iki ayrı mekândan meydana gelir. Avlunun güneyindeki beşik tonozlu cami, üç çapraz tonozun örttüğü son cemaat yeriyile birlikte XIV-XV. yüzyıllarda yenilenmiş olduğu intibahı vermektedir. Caminin doğu tarafında bulunan namazgâh mahiyetindeki mihraplı ve taş döşeli yüksek platform da tamamen yeni korkuluklara sahiptir.

Külliye'nin ana yapısı olduğu anlaşılan hamamlı bölüm büyük ölçüde haraptır. Yıkılmasından önce tesbit edilen plan krokisinden, dört kollu bir sıcaklığının olduğu ve buraya çeşmenin arkasındaki yatay bir bağlantı ile geçildiği anlaşılmaktadır. Bugün de ayakta duran büyük ve tek kubbeli soyunmalık (camekân) kısmı niş ve sekilerle donatılmıştır. Çapraz konumdaki iki büyük bölüm arasında yer alan kare mekânla dar koridorların mahiyetleri anlaşılmamaktadır. Ancak tabii sıcak su kaynağına sahip bulunan hamam ile bağlı bölümlerinin su tedavisi için kullanıldığını ve külliye'nin

medresede nazarî, hamam bölümlerinde tatbikî bilgiler verilen bir tıp medresesi-şifâhâne olarak tasarlandığını düşünmek mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâtip Ferdî, *Mardin Mülûk-i Artukıyye Târîhi* (nşr. Ali Emîrî), İstanbul 1331, s. 15, not 1; Gabriel, *Voyages*, s. 11; Süheyl Ünver, *Selçuk Tababeti*, Ankara 1940, s. 16; Ara Altun, *Mardin'de Türk Devri Mimarisi*, İstanbul 1971, s. 67-71; a.mlf., *Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi*, İstanbul 1978, s. 14-21; a.mlf., *Ortaçağ Türk Mimarisinin Anahatları İçin Bir Özet*, İstanbul 1988, s. 39.

ARA ALTUN

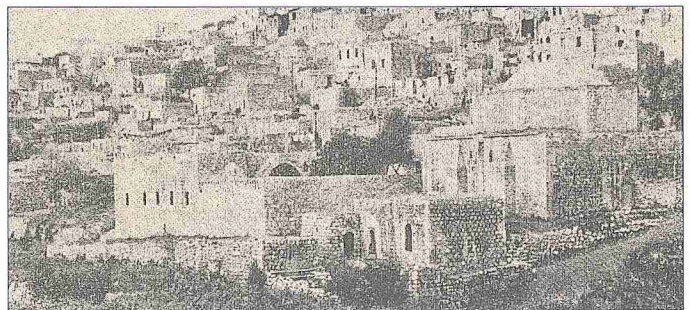
EMİR

(الأمير)

Bir işin yapılmasının istendiğini
ifade eden söz anlamında
fıkıh usulü terimi.

Emir (emr) kelimesinin sözlükteki iki farklı anlamından biri "hal, durum, iş, olay, konum"dur. Bu anlama gelen emrin (çoğulu umûr) geniş bir kullanım alanı mevcut olup Kur'an-ı Kerim'de yer aldığı 150'den fazla âyette de (bk. M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "emr" md.) genellikle bu mânâyı ifade etmektedir. İkinci anlamı ise nehyin zıddı olarak "bir işin yapılmasını istemek"tir (çoğulu evâmir). Kelime bu anlamda da Kur'an'da geçmektedir (el-A'râf 7/77, 150; ez-Zâriyât 51/44; et-Talâk 65/8).

Emir sarf, nahiv ve belâgat açılarından dil ve edebiyatı, lafız-mâna münasebeti sebebiyle mantığı ve kelâm ilmini ilgilendirmekle birlikte fıkıh usulünün de önemli terim ve konularından birini teşkil eder. Fıkıh usulünde, Kur'an ve Sünnet'teki emir kiplerinin ve bu anlamda gelebilecek diğer ifade şekillerinin mânaya delâleti ve bunlardan hüküm çıkarılması hususu ayrı bir önem taşır. Bundan dolayı emir kipinin tanımı, çeşitleri, bağlayıcılık derecesi, mânaya delâleti gibi konular üzerinde ayrıntılı olarak durulur. Fıkıh usulü alanında yazılan klasik eserlerde emir konusu genel-

Eminüddin Külliyesi -
Mardin
(Altun,
Anadolu'da
Artuklu Devri
Türk Mimarisi'nin
Gelişmesi,
resim 1)